

REDACTIA
și ADMINISTRAȚIA:
Deák Ferenc-utca 35.

Articoli și corespondențe pentru publicare și trimis redacției.

Concursuri, inserțiuni și taxe de abonament se trimis administrației tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICĂȘCĂ-ȘCOLĂȘTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECĂ.

ABONAMENTUL:

Pe un an 10 coroane.
Pe jum. an 5 coroane.

Pentru România și străinătate:

Pe un an 14 franci.
Pe jum. an 7 franci.

Telefon pentru oraș și comitat Nr. 266.

Învățământul primar al aritmeticii în lumina pedagogiei moderne.

de *Ascaniu Crișian* prof.

Dacă urmărești cu atențiune viața sufletească a țaranului nostru în diferitele ei manifestări, rămâi adeseori uimit de felul greșit cum înțelege el realitatea. Simțul realității e atât de nedezvoltat, încât concepția pe care și-o făurește el despre lume, nu e nici pe departe oglinda fidelă a fenomenelor, pe cari le oferă natura și cursul normal al vieții. Dar poate niciodată nu ți se dă prilejul să constăți absența acestui simț cu mai multă siguranță decât atunci, când omul dela sate se vede silit a judecă lucrurile și fenomenele vieții după raportul lor de măsură. Pune-l pe badea Gheorghe să-ți aprecieze o distanță, un drum, pe care l-a străbătut nă odată în viață, totdeauna îți va răspunde evasiv, cu câte o frază deplasată: „cât ai bate în palmi“, „cât ti pipă o țigară“, dar niciodată nu-ți va răspunde cu cifre, fixând în kilometrii distanța de care e vorba. „Câți Ruși au luptat împotriva voastră și voi câți erați?“ am întrebat odată pe un soldat român întors rănit de pe câmpul de război. „Noi abia am fost vre-o câțiva, ei câtă frunză și iarba“ i-a fost răspunsul, câtă vreme eu așteptam cifre aproximative, cari singure mi-ar fi putut da o idee despre masele de combatanți, cari au fost aruncate din ambele părți în luptă. Exemple de acestea s'ar putea aduce cu duiumul, mărturisind toate aceași lene în felul de-a cugeta, când e vorba de-a aprecia lucrurile din natură mai mult după cantitatea decât calitatea lor. Experiențele, pe cari ni le îmbie în această privință războiul actual, sunt dureros de triste.

Cauza acestei înapoieri spirituale trebuie căutată în faptul, că instrucția din aritmetică, așa după cum se practică ea azi în școlile noastre primare, nu corăspunde necesităților impuse de viață. Elevul trecând pragul școlii duce cu sine în viață, care-l chiamă, un bagaj de cunoștințe matematice foarte modeste, care în cele mai dese cazuri abia cuprinde cele patru operațiuni fundamentale. Firele, cari leagă cunoștințele dobândite în școală cu trebuințele vieții, sunt atât de

slab țasute, încât timpul le destramă cu ușurință făcând cu neputință orice aplicare ulterioară a lor. Prin aceasta nu voim să spunem, că nu s'ar află învațatori români, cari pătrunși de menirea școlilor noastre primare niuncesc în această direcție cu multă abnegație, reușind să dureze legături trainice între cele câteva reguli instruite și aplicarea lor la diferitele probleme, pe cari le îmbie viața pas de pas. Dar când pretindem dela copii ieșiți din școală o înțelegere adecvată a realității, așa după cum o reclamă natura lucrurilor, când voim ca poporul nostru judecând noima obiectelor și a fenomenelor din mijlocul naturii și a vieții omenești, să nu se mărginească numai la o apreciere calitativă, ci în acelaș timp să-și dea seamă și de valoarea lor cantitativă, când zicem că poporului trebuie să i se împărtășiască o cultură mai corăspunzătoare realității, o cultură, la cărei temelii piatra cea din capul unghiului să fie o concepție, ași putea-o numi, mai matematică a vieții — cerem mai mult decât dexteritatea necesară la rezolvirea problemelor numerice dictate de trebuințele zilnice ale vieții.

Faptul că în genere școlile primare nu sunt în stare să realizeze nici măcar în parte acest scop mai înalt, nu poate cădea în vina învațătorimii, ci e a se atribui felului cum sunt formulate din partea planurilor de învățământ și a celor mai mulți pedagogi de azi problemele pe cari trebuie să le rezolve instrucția din aritmetică în școala populară.

Practica de azi a învățământului aritmetic în școala primară omărește două scopuri, unul material: abilitate și siguranță cât se poate mai mare la săvârșirea calculilor, altul formal: dezvoltarea și exercitarea procedurilor, cari sunt de urmat la rezolvirea problemelor mai înșănate dintre acelea, pe cari le oferă viața.

Nu e locul aici să expunem obiecțiunile motivate pe cari le aduce pedagogia modernă împotriva acestui fel de-a se fixa ținta învățământului despre numeri. Dar, dacă ne dăm bine seamă de înțelesul ascuns în cuvintele cari concretizează cele două scopuri, ne putem ușor convinge, cât de aproape e primejdia ca instrucția din aritmetică să decadă, ajungând nimic mai mult

decât o simplă dresură omorătoare de suflete. În acest caz domeniul ei propriu ar fi numai tehnica. Dar chemarea școlii nu poate fi creșterea de calculatori mecanici, cari privesc aritmetica drept o chestiune de jonglerie, crezându-se totdeauna în situația de-a ști, cum trebuie rezolvită o problemă, a căror rutină, ce e drept, în o sută de cazuri duce repede la scop, dar în mii de alte cazuri abize orice serviciu. Noi nu vom să prefacem capetele elevilor în mașini de calcul, la cari e destul să apeși numerii și butonul potrivit, pentru a primi fără ori-ce bătaie de cap rezultatul — butonul de operație trebuie copilul însuși să-l stabilească, aflarea lui nu poate fi mașinală, automată. În fine ne vom feri să facem educația în senzul științei și tehnicii chinezești, care admite un procedeu numai fiindcă în câteva cazuri s'a dovedit de bun, fără a căuta în acelaș timp să-l treacă prin etuva unei motivări psihologice. Mai degrabă ne vom sili să împărtășim o astfel de educație, care zi de zi așteaptă să fie cucerită din nou, și care în fiecare moment trebuie să se convingă de motivele interne, din cari isvoresc procedurile corecte.

Înainte de ce am cercă să dăm țintei o nouă formulare vom aduce câteva exemple, cu scopul de-a lămuri cât se poate mai bine chestiunea, care ne interesează.

Învățământul limbii materne urmărește scopul, ca elevul să cunoască temeinic limba în care s'a născut și să-și dobândească îndemânarea de-a vorbi fluent, exprimându-și cu ușurință și într'o formă corectă și frumoasă cugetările. Am realizat noi oare acest scop, instruind pe copii cum să se exprime să zicem în vre-o 50 de cazuri cari sunt cele mai dese în viață? De stricat poate nu va strică, dar așa ceva e foarte departe dela ceea ce e a se înțelege sub formarea limbii. Un papagal înzestrat cu astfel de fraze te poate încânta la diferite ocazii aruncându-ți în față în chip reflectoric zicala auzită dela alții, pentru copil ar însemna însă așa ceva o mehanizare păgubitoare, care nici când nu se va putea desvoltă până la o formare conștientă a limbii. Căci a formă limba înseamnă, a conduce pe elev, să-și îmbrace în cuvinte reprezentările și sentimentele, cari alcătuiesc comoara lui sufletească în așa fel, ca oricine ascultându-l să fie în stare a-și reprezenta și simți aceleași lucruri, va să zică felul lui de-a vorbi să reflecteze în chipul cel mai fidel conținutul variat al sufletului. La aceasta firește să recere, ca conținutul sufletesc să aibă viață și să nu se compună abia din câteva cuvinte incolore și lipsite de fond.

Învățăm pe copii să citească. La început firește nu facem altceva decât exersăm cu elevii îndemânarea de-a citi fluent, desvățându-i dela

silabizare și stăruind să-și însușească o cetire curentă și expresivă. Dacă însă în toți anii ne-am mărgini numai la atâta, dacă în orele de cetire am îndreptă atenția elevilor numai asupra formelor externe, cum e de ex. intonațiunea și schimbarea vocii potrivit semnelor de interpuncție, întreg învățământul cetitului ar degenera la o mehanizare sterilă care disconsideră observarea conținutului, lucrul principal în cazul de față. Cetitul e prin urmare numai un mijloc, cu ajutorul căruia putem cu timpul să pătrundem în sanctuarul de fildes al literaturii, care e cel mai însemnat factor pentru educația simțăminte omenești.

Instrucția *desenului* a avut în vedere aproape până în zilele noastre exclusiv dexteritatea asociativă pentru stăpânirea tehnică a elementelor. S'au desemnat cele mai ciudate figuri, pe cari zadarnic le-ai căuta la obiectele din natură, punându-se o deosebită, greutate ca executarea să fie ireproșabilă. Azi e recunoscut faptul, că deși problemele de desen nu se pot rezolvi fără de o oarecare tehnică și îndemânare, totuși tehnica nu poate fi scopul exclusiv al desenului în școală, ci mai degrabă un mijloc, parte pentru o cât mai completă înțelegere a lumii din afară, parte pentru exprimarea vieții interne a elevului.

Din cele spuse se desprinde clar faptul, că nici gramatica și cetitul și nici desenul nu poate fi privit de scop ci numai de tot atâtea mijloace pentru dobândirea unei concepții de viață cât se poate mai corespunzătoare realității și pentru proiectarea în afară a lumii noastre interne.

În serviciul acestui scop mai înalt trebuie să se pună de aici înainte și învățământul aritmeticii. Ne folosim la acest loc de o analogie cu scopul de-a prezenta în adevărata lumină studiul aritmeticii, căci numai dându-ne bine seamă de înțelesul adevărat al lui, îi vom putea fixa rolul, care trebuie să i se atribue la formarea caracterelor. Aritmetica sau în genere matematica arată în multe privințe o asemănare perfectă cu limba. Limba operează cu cuvinte, matematica cu numerii. Regulele gramaticale ne ajută să combinăm diferitele cuvinte într'olaltă alcătuind judecați, operațiunile fundamentale realizează legături între anumite cantități numerice, dându-ne diferitele formule, cari exprimă totatătea raporturi cantitative. Pentru o minte disciplinată, care e în stare să privească dincolo de cifre, aceste formule sunt tot atât de elocvente cași o propozițiune, a cărei adevăr e de sine înțeles.

Adevărul cuprins într'o formulă s'ar putea ce e drept exprima și cu ajutorul limbii, decât

că felul acesta de-a' l expune nu se poate asemăna în ce privește claritatea și preciziunea cu forma concisă a formulei. Matematica nu e deci altceva decât o limbă, a cărei cuvinte sunt cifrele iar regulile gramaticale operațiunile fundamentale, o limbă absolut exactă, care exprimă precis și concis raportul de măsură dintre diferitele obiecte și fenomene — să ne gândim la fizică — ale lumii externe și interne, de câte-ori acestea dovedesc o anumită regularitate în felul lor de a fi. Din faptul, că cineva dispune de un potrivit vocabular de cuvinte și în acelaș timp e stăpân pe toate regulile gramaticale, cu ajutorul cărora cuvintele se pot aduce în legătură, încă nu urmează, că ar fi capabil să țină o prelegere cu sămbure. Acelaș lucru la matematică. Nu e destul să stăpânești șirul natural al numerilor și să cunoști cele câteva reguli ale operațiunilor fundamentale, ca imediat să fi în stare a fixa în cifre legătura dintre diferitele lucruri sau fenomene ale naturii, adecă a așeză o problemă matematică și a o rezolvi. Ceeace transformă cuvintele sau zicerile noastre în idei sau tratate și ceeace prefăce numerii și operațiunile de calcul în rezolviri de probleme, începând cu cele mai simple până la cele mai complicate, e unul și acelaș lucru: legătura realizată după un plan bine chibzuit sub o idee conducătoare*).

În această legătură trebuie căutat isvorul acelei energii latente, care dă viață cuvintelor moarte, iar cifrelor mute darul de-a vorbi lămurit și la înțeles.

Dar dacă studiul limbii azi e privit mai mult de un mijloc pentru formarea culturii sufletești a elevilor și nu de scop izolat, cu atât mai vărtos trebuie să fie valabil acest lucru și pentru studiul aritmeticii, care stabilind raporturi de măsură între lucrurile și fenomenele naturii și ale vieții sufletești, singur e în stare să reflecteze în creierul copilului lumea dinafară așa, după cum este ea aievea, și să-l ajutore la o înțelegere mai corespunzătoare a realității.

Așadar analogia perfectă ce există între limbă și matematică ne conduce necesar la formularea într'alt chip a țintei urmărite de învățământul aritmeticii. Vom zice prin urmare: *Aritmetica în instrucție nu mai poate fi privită de scop aparte, ci trebuie considerată de un mijloc pentru realizarea unor scopuri mai înalte.*

Aceste scopuri de ordin superior nu pot fi însă altele, decât înțelegerea adecorată a rea-

*) A calculă, prin urmare, înseamnă nu atât rutina de-a putea săvârși cu numerii operațiunile fundamentale, ci capacitatea de-a ști totdeauna alege dintre numeri și operațiuni tocmai pe acelea, cari conduc mai ușor, mai sigur, mai corect și mai elegant la rezultatul, pe care-l țintim.

lității, care ne întimpină în natură și în viața noastră sufletească, și promovarea culturii, care — după Kant — își ajunge culmea în scopurile etice ale perfecțiunii proprii și fericirii altora.
(Va urmă).

Doi ani de luptă pentru biserica ortodoxă în districtul Hălmagiului (1752—1755).

De: *Dr. Silviu Dragomir*, prof.

— Urmare. —

Vicarul unit din Blaj, Petru Paul Aron, își câștigase până într'aceasta vreme o deosebită reputație între Români neuniți. Omul acesta cu moravuri atât de aspre, care își chinuia corpul cu asceza cea mai grea, în vederile sale religioase eră condus de un fanatism orb. Nu cunoștea ce-i toleranța și ca un adevărat ucenic al moralei iezuitice, nu disprețuia nici un mijloc pentru-ca să răspândească și întărească opera „sfintei uniri“. Astfel servl el mult timp, cu un zel extraordinar, politica religioasă a cercurilor guvernamentale, punându-se împotriva curentului de emancipare bisericească a poporului românesc din Ardeal, pe care îl combătă până în sfârșit. După o muncă grea și îndelungată Dumnezeu îl învrednici să-și vadă opera vieții sale, clădită cu ajutorul atâtor ilegalități, abuzuri și nelegiuiri, aproape complect distrusă, în vreme-ce țărani români îl alungau, ca pe un mare răufăcător. Dacă n'ar fi rămas în ființă, până azi, opera sa culturală, întemeierea școlilor din Blaj, istoricul neamului nostru, ar trebui să treacă plin de amărăciune pe lângă Petru Aron, care servind interese străine a risipit, în largă măsură, energia de viață a poporului românesc. Binecuvântarea rodnică a școlarilor din Blaj însă, proiectează asupra figurei sale, o lumină mai favorabilă, făcând istoria să-l judece mai binevoitor și să atribuie păcatele sale epocii, în care a trăit și înfririlor nefaste, cărora eră supus.

Petru Paul Aron însoțit de mai mulți protopopi și preoți sosi în Hălmagiu, în 25 Februarie 1752, în cea dintăiu săptămână din postul cel mare, tocmai pe când se ținea acolo târg de țară. După raportul, pe care l-a înaintat ceva mai târziu guvernului, el fu primit și condus la biserică între sunetele clopotelor și apoi, în zilele următoare, izbuti să înduplece pe Români din 38 comune ale acestui district, să primească unirea. Iată numele acestor comune:

În chinezatul Hălmagiului: Orașul Hălmagiu, Ciohești, Ocișor, Conești, Țermura, Tisa, Leasa, Lepcera și Bodești cu preoții: Simeon Popoviciu protopop, preotul Hiura jurat, popa Adam, popa Iancu, popa Petru și popa Iuon.

În chinezatul fiscal Bănesci, filiile acestuia: Criștești, Brustur, Luncșoara și Vozdot, pe care le administrează preotul Adam din Hălmagiu.

În chinezatul fiscal Rîșculița, filiile acestuia: Dobroț, Lauț și Târnavița, pe care le administrează popa Petru.

În chinezatul fiscal Târnavă, filiile Brutona, Strâmba, Poienari, Vața de jos, Prevăleni, Ciungani, Vața de sus, Căsănesci, Ociul și Băsărăbeasa cu preotul Sima, juratul Petru Povoviciu și popa Petru.

În chineziatul fiscal Ciuciu filiile: Lazuri, Mermești, Vidra, Măgulicea și Groși cu preoții: popa Iofis și popa Iovul.

În chineziatul al 6-lea, care eră proprietate privată, comunele Hălmăgel și Ionești.

În chineziatul Lunca: Filia Birtin.

După cât se vede din raportul tilcuit de vicarul unit, aproape întreg ținutul Hălmăgiului, care a fost adăugat nu de mult la Transilvania, fu cucerit pentru unire. Numai 12 sate au mai rămas, fără ca să fie luate în lista celor uniți, dar și între aceste numai șapte erau comune mai împopulate, pe când celelalte cinci erau cătune cu case respirate în toate părțile.

Terminând opera aceasta de „apostolie” Petru Aror se întoarse acasă și înaintă guvernatorului raportul său, pe temeiul căruia se luă în guvern hotărârea, de-a nu mai admite nici pe episcopul din Arad și nici pe vicarul său să viziteze districtul Hălmăgiului, unde Românii au îmbrățișat, de bună voie, „sfânta unire”. Astfel birocrați miopi din Ardeal crezură, că au aranjat, în chip definitiv, chestiunea bisericească din acest colț de țară, spre mulțumirea catolicismului și a cercurilor politice din Viena. Dar, de astădată, s'au înșelat amar.

Dacă cu jumătate de veac înainte isbutiseră ei să declare, formal de uniți pe toți Românii din Ardeal, prin abuzuri, prin forță și prin încălcarea legii publice, lucrul acesta nu mai eră cu puțință pe la mijlocul veacului XVIII. Românii din Hălmăgiu dispuneau acum de un protector mai înalt, care descoperi și denunță abuzurile, ceru cu înșistență conținerea silniciilor și știu să câștige și respect pe seama poruncilor împărătești. Acest protector îl găsiră în persoana mitropolitului sârbesc, Pavel Nenadovits, căruia îi dădea un motiv pentru îngrijirea sa părintească și faptul, că funcționase, câteva luni ca episcop în Arad.

În curând să vădiră cu ajutorul său abuzurile săvârșite de funcționarii administrativi și de vicarul unit din Blaj. Le putem arăta și noi.

Alungarea din Hălmăgiu a vicarului episcopesc din Arad, pusă la cale de cătră Tatay Samu, administratorul domeniului fiscal, formă un evident abuz de putere. Înzadar îl aprobă guvernul din Ardeal, căci însași regina îi acordase episcopului din Arad dreptul să viziteze, prin vicarul său, districtul Hălmăgiului.

De altă parte sosirea vicarului Petru Aron în ținutul acesta, unde, nici nu se pomenise de unire și desfășurarea „apostoliei” sale, se făcu în semnul teoroarei și nu al blândetei evanghelice.

În sfârșit raportul înaintat de corifeul unit *guvernatorului din Ardeal eră o minciună sfruntată*, deoarece nici comunele înșirate de Petru Aron și nici preoții, pe care îi amintește el, n'au primit unirea.

În afară de evenimentele, ce s'au petrecut ulterior, cari au darul să dovedească pe deplin afirmățiunea noastră, norocul ne-a păstrat un act, de cea mai mare importanță și de cea mai mare valoare: Petițiunea Românilor din districtul Hălmăgiului către mitropolitul Nenadovits.¹⁾ Aceasta petițiune ne-a rămas în două copii contemporane, una în limba sârbo-slavonă întrebuițată pe atunci în Carloviț, iar a doua o tra-

¹⁾ Arhiva mitropolitului din Carloviț Nr 239 din 1752. Dr Dimitrie Ruvarec, un distins istoric al bisericii sârbești a publicat textul sârbesc al acestei petiții în Arhiv za istoriju srpske pravost. Karlovacke mitropolije god. I. p. 3-4, împreună cu o seamă de notițe interesante.

ducere germână a originalului scris, fără îndoială, pe românește. Ea a fost înaintată, în 18 Februarie st. v. de doi preoți fruntași ai districtului, de preotul Iovu Blajici din Hălmăgiu și de preotul George Gabrilovici din Tătari, cum spun ei, „nomine omnium infra notatorum pagorum conunque inhabitatorum ecclesiasticorum et secularium graeci ritus non unitorum”. Dintre comunele districtului sunt însemnate și subscrise 45, iar ceva mai în jos numele alor 25 preoți, aproape toți căți erau aici.

„Delegații trimiși de orașul Hălmăgiu și de satele din jur” aduc la cunoștința mitropolitului, prigonirea și nedreptatea, ce au suferit-o din partea vicarului unit (quaben nos persecutorem injuriamque perpassi sumus ab Arone), pe care l-au chiebat protopopul Simeon și popa Sima. Petru Aron a venit în săptămâna dintăiu din postul cel mare însoțit *de oameni comitatului și a domnilor* de pământ, cu cari a făcut mare zarvă în popor. Preoții și poporul s'au refugiat dinaintea lor în munți și în păduri, izbutiră ei totuși să prindă pe trei popi, pe popa George, pe popa Adam și pe popa Ivan, pe cari îi aruncară în temniță și nu-i eliberară, până-ce nu au adus chizeși și le-au prădat averea. Vicarul unit a slujit cu protopopii și preoții, cari l-au însoțit, în biserica din Hălmăgiu și din celelalte sate, pe unde a umblat, silind pretutindeni cu puterea pe bărbați și pe femei, să iee parte la serviciul lor (viros que ac feminas isparum sacris interesse vi adigebant). Deoarece Românii din Hălmăgiu, din moși strămoși, au atârnat totdeauna de episcopii bisericii răsăritene și niciodată de episcopul Transilvaniei ori de vicarul său și deoarece numai sub stăpânirea Majestății Sale de acum sufer prigoniri din cauza credinței lor, roagă umilit pe mitropolitul să reprezinte gravaminele lor casei domnitore și să stiricească, dacă se procedează cu ei într'un chip așa de mizerabil la porunca ori cu consimțământul Majestății Sale. „Noi însă, urmează ei, mai bine ne jertfim vieța și capetele, decât să ne părăsim religia ori cât de puțin din dogmele bisericii răsăritene”.

(Nos autem prius vitam capitaque nostra, quam religionem aut minimum de orientalis ecclesiae dogmatibus amittemus). În fine, Românii din Hălmăgiu declară, că nu voiesc cu nici un preț să fie considerați de aderenți ai protopopului Simeon și ai popei Sima, ci apeleză din nou la mitropolitul să-i ia sub aripile sale octroitoare și se intervină pentru ei la înalta Curte împărătească.

După-ce au subscrs apoi petiția comunele și preoții, pe cari i-am amintit, ei adăugară la sfârșit următoarea declarație: hi omnes supra notati cum ab ecclesiae orientalis Aradiensis dependebant semper, sic et nunc enudem pro episcopo et pastore petunt, dominum Sinesium Livanovich ab hoc in spiritualibus descendere desiderant, in peregrinumque episcopum nulla ratione consentiunt”.

E nevoie oare de o dovadă mai vie și de o mărturie mai bine informată despre isprăvile vicarului unit și volniciile administrației catolicizante? Ori poate aveă la propunerea, că preoții și satele hălmăgiene au fost pus la cale de cineva, spre pildă de mitropolitul sârbesc, ca să înainteze astfel de petiție, plină cu invinuri grave la adresa apostolilor oficiali ai unirei? Nicidecum. Cine a pătruns cât de puțin în sufletul poporului nostru, știe deosebi zbucnirile sale sincere pentru ceea-ce iubește el, iar cine cunoaște istoria noastră din vremile acelea, vede, că evenimentele din Hălmăgiu sunt strâns legate de cursul furtu-

ros al politicii religioase inaugurate între Români din Transilvania. Administratorul domeniului fiscal din acest ținut nu e cel *dintâiu străin, care s'a constituit* întru apostol nechiemat al Românilor, pe când, de altă parte vicarul Aron a secerat un întreg mănunchiu de izbânzi de natura aceasta.

Mitropolitul Nenadovits, îndată-ce primi petițiunea din Hălmagiu, o trimise Curței din Viena, împreună cu o rugare, în care cerea să i-se asigure episcopului din Arad dreptul de jurisdicție asupra credincioșilor din districtul amintit și, în virtutea decretului regal din 3 August 1751 să i-se permită a-l vizita prin vicarul său.

Nu avem la îndemână memoriul acesta al mitropolitului sârbesc, dar bănuim, că pășirea sa bărbătească și energică, înduplecă pe domni din Viena să cedeze și să deo voe vicarului episcopesc din Arad, ca să-și cerceteze credincioșii din Hălmagiu. Împărăteasa Maria Terezia dete, în 10 Iunie 1752. un decret în înțelesul acesta către guvernul din Ardeal și în aceeași zi îi aduse la cunoștință faptul acesta și mitropolitului Pavel Nenadovits¹⁾.

Va urmă.

Învățământul scrisului și al cetitului.

De: Iosif Moldovan, inv.-dir.

(Continuare).

Prelegerea a II-a.

Reînprospetarea prelegerii I

a) *prin întrebări*: Cum s'a mirat Ionel de turtă?..

b) *prin mimică*:

(Punem degetul lângă gură)

c) *prin litere*:

(Arătăm forma tipărită în carte și cea scrisă pe tablă și copiii în toate cazurile vor rosti sunetul *î* în cor).

Desvoltarea sunetului *u*.

(Intuițiunea o facem cu ajutorul și pe baza chipului din Abecedar prin întrebări potrivite.)

Enarare:

Lui Ionel nu-i plăcea să se spele. Într'o zi s'a pus la dejun nespălat. „În genunchi după cuptor“! îi zise mama supărată. Ionel rușinat s'a pus în genunchi lângă cuptor. Cuprinse gura între cele două degete și începă să plângă așa: **u!**

Stabilirea mimiceii.

Arătați toți cum a cuprins Ionel gura între cele două degete și cum plângea!

Fixarea literei:

(Pe tablă facem o linie mai groasă de sus în jos și ca continuare una mai subțire în sus zicând, iată așa a ținut Ionel degetele la gură când plângea).

De câteori vom vedea semnul acesta, ne vom aduce aminte cum plângea Ionel.

Reproducerea și aplicarea practică o facem ca la prelegerea primă.

Prelegerea a III-a.

Reînprospetarea prelegerilor trecute:

(o facem întocmai ca la prelegerea a II-a,

a) *prin întrebări*: Cum s'a mirat Ionel de turtă? Cum a plâns Ionel când l'a pus mamă-sa în genunchi?

¹⁾ Coleția lui Rosenfeld, la acest an.

b) prin semnele mimice stabilite

punem degetul arătător lângă gură, cum a făcut Ionel când s'a mirat de turtă; apoi, cuprindem gura între degete, cum a făcut Ionel când a plâns. Copiii văzând, ne vor imita pronunțând sunetele respective.

c) prin litere.

(Vom arăta literile tipărite din carte și cele scrise pe tablă și copiii folosindu-se de mimică vor pronunța numele lor).

Desvoltarea sunetului *o*.

(Intuițiunea o facem și aici cu ajutorul și pe baza chipului din Abecedar, prin întrebări corespunzătoare).

Enarare:

Mama, care pregătește prânzul în bucătărie, zise către Ionel: „Du-te Ionel, adă-mi un ou din cămară“. Ionel grăbi să îplinească porunca mamei. Când da să treacă peste pragul ușii, șcapă oul din mână. Oul se sparse. El stă cu vârful degetelor împreunate par'că și acum ar ținea oul, și privind oul spart, exclamă spăriat: **o!**

Stabilirea mimiceii: Impreunați și voi degetele în forma oului și spuneți-mi cum s'a spăriat Ionel?

Fixarea literii:

(Facem pe tablă chipul oului, zicând:)

De câte ori vom vedea semnul acesta, ne vom aduce aminte, cum s'a spăriat Ionel când a spart oul.

Reproducerea prin întrebări și aplicarea practică o facem ca la prelegerea primă.

Prelegerea a IV-a.

Reînprospetarea sau repetiția lecțiilor premerse o facem totdeauna în cele 3 forme arătate, completând procedura și cu mimica lecțiunii ultime. În cazul de față vom adăuga deci la întrebările din prelegerea trecută: Cum s'a spăriat Ionel când a spart oul? Apoi răspunsul îl mai scoatem arătându-le forma tipărită și scrisă a literei *o*.

Desvoltarea sunetului *a*.

Intuițiunea. Chipul din Abecedar.

Enarare:

Ionel aflase în șură un cerc căzut după ciubăr. Începă să arunce cercul de-alungul curții, iar de bucurie, strigând cât îl luă gura, alergă după el și-l bătea cu un bastonaș, ca să nu mai stea. Se spăriase toate animalele din curte, când îl văzură pe Ionel cu gura căscată strigând din răputeri: **a!**

Stabilirea mimiceii: Căsați și voi gura ca Ionel și arătați-rii, cum bătea cercul cu bastonașul!

Fixarea literei:

(Facem pe tablă un cerc, iar lângă el o linie încovoiată de-asupra în forma unui baston, zicând:)

De câte ori vom vedea cercul și bastonul ne vom aduce aminte cum strigă Ionel prin curte cu gura căscată.

Reproducerea și aplicarea practică se face ca la lecțiile premerse.

Notă: (După ce am învederat procedura metodică prin prelegerile de până aci, în cele ce urmează voi prezenta numai povestirile la dezvoltarea sunetelor, stabilirea mimiceii și fixarea literei).

Prelegerea a V-a.

Desvoltarea sunetului *e*.

De sbierătura lui Ionel s'a spăriat și mieluțul ce ședează la umbră. Și dând să-i sară din cale, s'a lovit cu ochiul într'un cuiu, eșit din gard. Ochiul sāngeră foarte și mieluțul de durere a căzuț leșinat. Ionel scoate repede batista și leagă ochiul mieluțului. Mai târziu mieluțul s'a trezit, dar începă să se vâie de durere așa: **e!** Pe Ionel l'a cuprins mila. Neteziă cu o mână capul mieluțului, iar cu cealaltă se ținea de un ochiu, ca

și cum și pe el l-ar durea și plângea împreună cu mieluțul: ■!

Tineți și voi cu mâna de ochiu și arătați cum a plâns mieluțul!

(Pe tablă facem capul mieluțului în chipul unui oval deschis în partea dreaptă și arătăm locul ochiului printr'un punct. Tragem apoi peste ochiu o linie orizontală și zicem:)

Așa a legat Ionel ochiul bietului mieluț cu batică. De câte ori vom vedea semnul acesta ne vom aduce aminte cum plângea mieluțul.

(Va urma).

Concurese.

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Ferice (ppiatul Vașcăului) în baza încuviințării Ven. Consistor eparhial orădan de sub Nr. 631/914 se escrie concurs cu termen de alegere 30 zile dela prima publicare în organul oficios, pe lângă următorul beneficiu:

1. Pământ parohial de 5 holde 49 st. □ fânaș. 2. Uzufructul intravilanului bisericesc. 3. Câte 30 litre cucuruz sfărmat dela fiecare (161) număr de casă, dintre cari cucuruzul dela 31 numeri formează competiția cantorului. 4. Stolele îndalinate. 5. Intregirea dela stat.

De cvartir preoțesc deocamdată servește edificiul școlii, iar pentru cazul, când preotul ar fi avizat la altă locuință, comuna bisericescă se obligă a contribui la chiria cvartirului cu suma de 120 cor. anual.

Preotul va suportă dările publice după pământul parohial și va prevedea catehizarea fără altă remunerațiune.

Reflectanții la această parohie având a se arăta poporului cu observarea dispozițiilor regulamentare, își vor înainta petiția de concurs instruită cu documentele necesare și adresată comitetului parohial de aici, — oficiului pbbiteral al Vașcăului în Kőszvényes, p. u. Kisszedres.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Vasilie Nicoruția*, vicar ppsc.

1—3

—□—

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Seliste V. devenită vacantă prin decedarea parohului Ilie Bursășiu, în baza încuviințării Ven. Consistor eparhial orădan cu Nr. 1986 B 1916, se escrie concurs cu termen de alegere 30 zile dela prima publicare în organul oficios. Beneficiul e:

1. Bir preoțesc dela fiecare număr de casă (în prezent 180) câte 15 litre cereale. 2. Stolele îndalinate. 3. Intregirea dotațiunei dela stat.

De locuință se va îngriji alesul, care va prevedea totodată și catehizața elevilor dela școala primară fără altă remunerațiune.

Doritorii de-a ocupa această parohie își vor înainta petiția de concurs instruită regulamentar P. O. oficiu ppsc al Vașcăului în Kőszvényes p. u. Kisszedres, având a se prezenta în termenul concursual la sf. biserică din loc pentru a-și dovedi desteritatea în cele rituale.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Vasilie Nicoruția*, vicar ppsc

1—3

—□—

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Poiană, tractul ppsc Vașcău, se escrie concurs cu termen de

alegere 30 zile dela prima publicare pe lângă următorul beneficiu:

1. Casă parohială cu grădină de legume. 2. Stolele obicinuite. 3. Intregire dela stat.

Catehizarea elevilor dela școala primară o va prevedea alesul, care în schimb va beneficia dela 140 numeri de casă 15 litre de grâu și 15 litre cucuruz sfărmat, care în caz de lipsă se poate răscumpăra cu prețul curent al cerealelor.

Reflectanții la această parohie sunt poftiți să-și înainteze petitul de concurs instruit regulamentar oficiului ppbite al în Kőszvényes p. u. Kisszedres, având a se arăta poporului cu observarea strictă a dispozițiilor în vigoare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Vasilie Nicoruția*, vicar ppsc.

1—3

—□—

Asigurat ajutorul de stat prin rezoluțiunea Inaltului Minister de culte și instr. publică de ditto 30 Nov. 1916 Nr. 98007 la salariul învățătoresc-cantoral dela școala Drăgănești-Belegeni se publică concurs cu termen de 30 zile, pe lângă următoarele:

1. Dotațiunea locală: a) Dela Drăgănești 100 cor. bani numărați din cassa cultuală; din pământul parohial porțiunea cantorală și venitele cantorale conform actului de dotațiune. b) Dela Belegeni 200 cor. în număr.

2. Locuință confortabilă și grădină de legume.

3. Ajutorul de stat conform legii, asigurat.

4. Inv.-cantorul va plăti toate dările publice ce cad după porțiunea cantorală din pământul cantoral.

5. Alesul întru îndeplinirea agendelor sale are a se conforma regulamentului școlar.

Drăgănești, la 2/15 Ian. 1917.

Dr. V. Fildan, paroh pres. com. parohial.

În conțelegere cu: *Vasilie Nicoruția*, vicar ppsc.

1—3 gr.

—□—

Pe baza rezoluțiunii ministeriale Nr. 1806 B. 916, pentru îndeplinirea parohiei Bogeiu (Bozsaly), prin aceasta se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în organul oficios „Biserică și Școala”. Parohia este de clasa III-a.

Venitele acestei parohii sunt:

1. Casă parohială cu toate supraedificatele.

2. Intravilan cu comput anual 10 cor.

3. Pământ extravilan de 10 holde a 1200 st. în p.

4. Bir dela fiecare casă 30 litre cucuruz sfărmat.

5. Drept de pășunat pentru 16 vite.

6. Stolele uzuat după calculul celor 5 ani din urmă.

7. Intregirea din partea statului.

Alesul va avea să supoarte toate dările publice precum să provadă și catehizarea elevilor din parohie, fără altă remunerațiune.

Reflectanții la aceasta parohie să-și trimită cererile concursuale ajustate cu documentele de calificatiune și cu atestate despre eventualul serviciu de până ac și adresate comitetului parohial din Bogeiu (Bozsaly) oficiului protopresbiteral din Oradea-mare, iar dânsii să se prezinte cu stricta observare a dispozițiilor regulamentare pentru a-și arăta desteritatea în tipic și oratorie.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopol Orăzii mari.

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea postului învățătoresc din **Satulbarb** (Ujbártfalva) se scrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Emolumentele sunt următoarele:

1. În bani gata 548 cor. Intregirea salariului se va cere dela stat.

2. Scripturistica 10 cor.

3. Pentru conferință diurnul staverit de superioritate.

4. Dela înmormântări mari 2 cor. Dela înmormântări mici 1 cor.

5. Cvarțir corăspunzător, de a cărui curățire internă se va îngriji alesul și grădina de legume.

6. Învățătorul ales, este îndatorat să conducă strana în sf. biserică, să instrueze elevii și adulții în cântările bisericesti, să-i conducă și supravegheze la sf. biserică, fără altă remunerațiune și să provadă în parohie cantoratul.

Reflectanții la acest post sunt poștiți a se prezenta în vre-o duminică ori sârbătoare în biserică spre a-și arăta dexteritatea în cântare și tipic.

Cererile concursuale au să fie însoțite de următoarele:

a) Extras de botez.

b) Diplomă învățătorescă. Dacă respectivul a absolvat la institut străin, e obligat să alătore atestat de calificatiune din limba română, cântări bisericesti și tipic.

c) Atestat de apartinență.

d) Atestat de conduită.

e) Eventuale atestate de serviciu.

f) Declarație referitoare la serviciul militar, întru cât e asentat și și-a îndeplinit sau nu serviciul militar.

Cererile de concurs astfel instruite se vor adresa comit. par. din Satulbarb, și înainte la Prea O. Oficiu protopopesic al Orăzii-mari, în termen regulamentar.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath* protopopol Orăzii mari.

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea postului de învățător-cantor la școala confesională ort.-română din **Bogeu** (Bosaly), se publică concurs, cu termen de **30 zile**, dela prima publicare în organul diecezan „Biserica și Școala”.

1. Plată din lada bisericeii 600 cor.

2. Cvarțir corăspunzător.

3. Stole îndatinate.

4. Pentru participare la conferințe, diurnele staverite de autoritățile superioare.

5. Intregirea dela stat.

Parohia se va îngriji de încălzitul și curățitul salei de învățământ.

Alesul va avea să provadă și învățământul adulților, precum și strana și alte trebuințe cantonale, instruind elevii în cântările bisericesti, conducându-i regulat la sf. biserică.

Reflectanții la acest post sunt poștiți a înainta recursurile ajustate cu documentele recerute, adresate comitetului par. din Bogeu, la P. O. oficiu protopopesic din Oradea-mare, având a se prezenta în vre-o

duminică ori sârbătoare, la sf. biserică din loc, spre a se arăta poporului, dovedindu și capabilitatea în tipic și cântare.

Bogeu, la 1/14 Ianuarie 1917.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopol Orăzii-mari.

—□—

2—3

În conformitate cu ordinul consistorial Nr. 1797 B. 1916, pentru îndeplinirea parohiei **Stracoș** (Isztrákos), prin aceasta se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Parohia este de clasa III-a.

Venitele acestei parohii sunt:

1. Dela fiecare număr de casă câte o măsură de cucuruz sau prețul curent.

2. Două intravilane cam de 4 cubule de sămănătură și un șes pentru fân cam de 1/2 jugăr.

3. Stolele uzuale și anume pentru prohodul cel mare 10 cor., Istălp 2 cor., predică și iertăciuni 2 cor., evanghelia lui Lazar la groapă 2 cor., liturgie privată 2 cor., o feștanie 2 cor.

Darea erarială pentru pământul parohial, o va solvi alesul paroh, care se va îngriji singur de locuință. Preotul are să catehizeze în parohie.

Cei-ce doresc a ocupa acest post sunt poștiți a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică ori sârbătoare în sf. biserică pentru a-și arăta dexteritatea în cântări, tipic și oratorie.

Concursele sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. din Stracoș (Isztrákos) și a se înainta P. O. oficiu protopresbiteral gr.-or. român în Oradea mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopol Orăzii mari.

—□—

2—3

În virtutea ordinului consistorial Nr. 2324 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei din **Chișid** (Kisrőd) devenită vacantă, se scrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în foaia oficioasă „Biserica și Școala”.

Parohia este de clasa II-a.

Venitele sunt următoarele:

1. Casă parohială cu grădină.

2. Folosința unei sesiuni parohiale (32 jughere catastrale).

3. Dreptul de pășunat și pădure după pământul parohial.

4. Birul preoțesc dela fiecare număr de casă, câte o măsură de grâu, iar dela cel fără pământ o măsură de cucuruz, sau prețul curent al acestora.

5. Stola îndatinată.

6. Intregirea dotațiunii dela stat.

Contribuțiunea erarială după pământul parohial o va suportă jumătatea parohul ales, jumătatea comuna bisericască. Preotul va avea să catehizeze regulat.

Reflectanții la acest post, au a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică ori sârbătoare în sf. biserică spre a-și dovedi destoinicia în cântări, tipic și oratorie.

Concursele ajustate sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. român din Chișirid (Kisırögd) și a se înainta oficiului protopopesc gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari.

—□—

2—3

În urmarea ordinului Ven. Cons. din Oradea-mare de sub Nr. 3440 B. 916, se publică concurs pentru îndeplinirea parohiei de **clasa a II-a Sitani** (Szi-tány), tractul Beiuș, devenită vacantă prin moartea preotului Ioan Cristea, cu termen de recurgere de **30 zile**, dela prima publicare în organul diecezan „Biserica și Școala”, pe lângă următorul beneficiu:

1. Casă parohială cu intravilan.
2. Pământ parohial de 16 jughere.
3. Bir preoțesc câte 15 litri cucuruz sfărmat și una zi de lucru dela fiecare casă.
4. Stolele îndatinate.
5. Intregirna superioară dela stat.

Alesul va suportă toate dările după beneficiul său parohial.

Cei-ce reflectează la aceasta parohie sunt poftiți să-și înainteze re-urserile lor, adresate comitetului parohial pin Sitani oficiului protopopesc din Beiuș, iar în vre-o duminică ori sărbătoare, pe lângă observarea regulamentului, să se prezenteze în sf. biserică din Sitani spre a-și arăta desteritatea în cântare tipic și oratorie.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Moise Popoviciu*, adm. protopopesc.

—□—

2—3

Pe baza ord. consistorial Nr. 1805 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei **Bucium** (Tökefalva) cu filia Topești, devenită vacantă, prin aceasta se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Venitele sunt următoare:

A) Din Bucium:

1. Pământul, parte arător parte fânaț 32 jugăre cadastrale și un intravilan.
2. Dela 60 numere câte $\frac{1}{2}$ vică cucuruz sfărmat, sau prețul curent.
3. Dela fiecare casă una zi de lucru.

B) Din Bucium:

1. Pământ, parte arător, parte fânaț 12 jugăre cadastrale și un intravilan.
2. Dela 50 numere câte $\frac{1}{2}$ vică cucuruz sfărmat sau prețul curent.
3. Dela fiecare casă câte una zi de lucru.
4. Intregire dela stat, conform ecalificațiunii preotului.

Darea erarială pentru pământul parohiei o solvește parohul.

Reflectanții la acest post, au a se prezenta în termenul defipt în vre-o duminică ori sărbătoare în sf. biserică pentru a-și arăta desteritatea în cântări, tipic și oratorie

Concursele sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. român din Bucium (Tökefalva) și a se înainta oficiului protopopesc gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari.

—□—

2—3

Conform ordinului consistorial Nr. 1813 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei **Cotiglet** (Köttiget) prin aceasta se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Parohia este de **clasa III-a**.

Venitele acestei parohii sunt:

1. Casă parohială cu 2 odăi și 1 culină grădină intravilan, 1 holdă catastrală și 10 jugăre pământ arător.
2. Bir preoțesc la toată casă, 1 vică cucuruz sfărmat ori prețul curent precum și una zi de lucru cu mâna, ori prețul curent.
3. Stola îndatinată.
4. Intregire dela stat.

Darea erarială pentru pământul parohiei o solvește parohul. Preotul va avea să catehizeze regulat.

Cei-ce doresc a reflectă la acest post sunt îndatorăți a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică sau sărbătoare în sf. biserică, pentru a-și arăta aptitudinea în cântări, tipic și oratorie.

Cererile concursuale sunt a se adresa comitetului parohial gr. ort. din Cotiglet (Köttiget) și a se înainta oficiului protopresbiteral gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari.

—□—

2—3

Amăsurat ordinului consistorial Nr. 1812 B. 916 pentru îndeplinirea parohiei **Hidișelul de jos** (Almamezö) prin aceasta se publică concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala”.

Parohia e de **clasa III-a**.

Venitele acestei parohii sunt

1. Uzufructul alor 7 (șapte) holde pământ; din care $\frac{1}{2}$ holdă e fânaț, restul e loc arător.
2. Stola legală; anume: Înormântare mică 2 cor, înormântare mare 8 cor., botez 1 cor., feștanie 1 cor.
3. Intregire dela stat.

Preotul va avea să țină regulat catehizările la școlile din parohie.

Darea erarială pentru pământul parohiei, o solvește parohul, care se va îngriji însuși de locuință.

Cei-ce doresc a reflectă la acest post au a se prezenta în termenul concursual în vre-o duminică ori sărbătoare în sf. biserică, pentru a-și arăta desteritatea în cântări, tipic și oratorie.

Concursele sunt a se adresa comitetului parohial gr.-ort. român din Hidișelul de jos (Almamezö) și a se înainta oficiului protopresbiteral gr.-ort. român din Oradea-mare.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Andrei Horvath*, protopopul Orăzii-mari.

—□—

2—3